

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Frazeologizmy z komponentami "dusza" i "serce" w języku polskim, rosyjskim i hiszpańskim

Author: Małgorzata Borek

Citation style: Borek Małgorzata. (2004). Frazeologizmy z komponentami "dusza" i "serce" w języku polskim, rosyjskim i hiszpańskim. W: H. Fontański, P. Czerwiński (red.), "Język rosyjski w konfrontacji z językami Europy w aspekcie lingwokulturoznawczym" (S. 95-104). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Małgorzata Borek

Katowice

Frazeologizmy z komponentami *dusza i serce* w języku polskim, rosyjskim i hiszpańskim

Frazeologizmy zawsze były cenione i chętnie stosowane zarówno przez największych mistrzów pióra, jak i przeciętnych użytkowników danego języka. Wynika to z faktu, iż cechą charakterystyczną związków frazeologicznych jest obrazowość, dobitność, ekspresywność, często dowcip (np. o kimś skąpym mówimy żartobliwie, że *ma węza w kieszeni*, o kimś nie-muzykalnym, że *ktoś mu nadepnął na ucho*)¹. Najciekawsza warstwa frazeologii rodzi się w mowie potocznej na podstawie obserwacji świata, ludzi, życia. „Wypowiedzi nasycone utartą, stałą, a zwłaszcza idiomatyczną frazeologią mają piętno swojskości, jakiejś, chciałoby się powiedzieć, rdzenności językowej.”² W chwili obecnej nastąpił gwałtowny wzrost zainteresowania frazeologizmami, który z pewnością ma ścisły związek z duchem czasów, w jakich żyjemy, tzn. intensywnych, dynamicznych, zdominowanych przez media, reklamę i rzeczywistość wirtualną. W tych właśnie dziedzinach tworzone są teksty, w których skrzętnie wykorzystuje się frazeologizmy – twory językowe łatwo wpadające w ucho (lub w oko), niezwykle ożywiające i ubarwiające wypowiedź.

Mimo intensywnych, trwających od wielu lat badań nad związkami frazeologicznymi, dla językoznawców problematyczne jest podanie jednej definicji tej jednostki językowej, chociaż istniejące definicje najczęściej opierają się na koncepcji W. Winogradowa. W *Encyklopedii językoznawstwa ogólnego* pod redakcją K. Polańskiego „frazeologizm” („idiom”; „idiomatyzm”; „zwrot, związek frazeologiczny”) zostaje zdefiniowany jako „dwu-

---

¹ H. Kurkowska, S. Skorupka: *Stylistyka polska*. Warszawa 1964, s. 178.

² Tamże, s. 178.

lub kilkuwyrazowa ustalona (stała) konstrukcja językowa, której znaczenia nie da się wyprowadzić ze znaczeń i reguł łączenia składających się na nią wyrazów”³.

S. Skorupka używa terminu „idiomatyzm” w przeciwieństwie do powszechnie używanego terminu „idiom”, który jest stosowany wymiennie z terminem „frazeologizm”. Idiomatyzm to taki frazeologizm, który nie ma odpowiednika bądź w strukturze, bądź w treści frazeologizmów w innych językach i jest zwykle nieprzetłumaczalny dosłownie na inne języki⁴.

Ogół związków frazeologicznych klasyfikuje się zazwyczaj według dwóch kryteriów: formalnego i semantycznego⁵. Przyjmując pierwsze kryterium, wyróżnia się: (1) wyrażenia – zespoły wyrazów, które mają charakter nominalny; (2) zwroty – związki wyrazów, w których człon podstawowy ma charakter werbalny; (3) frazy – zespoły wyrazowe złożone z członów nominalnych i werbalnych, mające postać zdania. Każda fraza ma postać zdania, lecz nie każde zdanie jest frazą⁶.

Według kryterium semantycznego, uwzględniającego stopień zespolenia składników związku frazeologicznego, S. Skorupka rozróżnia: związki stałe, łączliwe i luźne⁷, natomiast J. Lukszyn mówi o wyższym, średnim i niższym stopniu spójności semantycznej jednostek frazeologicznych, nazywając umownie opisywane zjawiska mianem „czarnej, szarej lub białej frazeologii”⁸.

Jak zauważa M. Basaj, „współczesna teoria i praktyka w zakresie frazeologii przekonująco uzasadniła myśl o porównywalności, o konfrontowaniu systemów frazeologicznych zarówno w językach blisko ze sobą spokrewnionych, jak i bardziej odległych”⁹. Pomysł napisania artykułu o frazeologizmach zawierających komponenty *serce* i *duśza* powstał podczas lektury książki A. Wierzbickiej *Язык, культура, познание*, zawierającej stwierdzenie, iż częste występowanie słowa *душа* (obok słów *судьба*, *тоска*) zarówno w literaturze rosyjskiej, jak i w rosyjskiej mowie potocznej, świadczy o takich cechach narodowych Rosjan, jak emocjonalność, irracjonalność,

³ *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*. Red. K. Polański. Wrocław–Warszawa–Kraków 1995, s. 215.

⁴ S. Skorupka: *Stan i perspektywy rozwoju frazeologii porównawczej w Polsce*. W: *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej II*. Red. M. Basaj, D. Rytel. Wrocław–Kraków–Gdańsk–Łódź 1985, s. 12.

⁵ S. Skorupka: *Podstawy klasyfikacji jednostek frazeologicznych*. W: „Prace Filologiczne”. T. 19. Warszawa 1969, s. 221.

⁶ Tamże, s. 221.

⁷ Tamże, s. 221.

⁸ *Wielki słownik frazeologiczny polsko-rosyjski i rosyjsko-polski*. Red. J. Lukszyn. Warszawa 1998, s. 11.

⁹ M. Basaj: *Z problematyki europeizmów frazeologicznych*. W: *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej II...*, s. 74.

skłonność do pasywności i fatalizmu¹⁰. Dlatego do konfrontacji wybrałam języki: polski, rosyjski i hiszpański, który mimo iż nie jest językiem słowiańskim, nie ustępuje – jak mi się wydawało – pod względem częstotliwości użycia wyrazów *dusza* i *serce* (stosowanych wymiennie) dwóm pierwszym językom. Przy doborze frazeologizmów do analizy opierałam się na słownikach frazeologicznych jedno- i dwujęzycznych.

Frazeologizmy zawierające komponenty *dusza*, *serce* można przydzielić do następujących grup tematycznych:

- frazeologizmy, w których zawarta jest charakterystyka człowieka;
- frazeologizmy wyrażające stan (psychiczny lub fizyczny);
- frazeologizmy opisujące kontakty interpersonalne;
- frazeologizmy odnoszące się do sposobu czynności lub intensywności stanu.

1. W skład grupy frazeologizmów charakteryzujących subiekt wchodzi zarówno wyrażenia, jak i zwroty. Wyrażenia zawierają rzeczowniki *dusza* i *serce*, które są komponentami nadrzędnymi, oraz komponent określający, którym najczęściej jest rzeczownik, przymiotnik, imiesłów przymiotnikowy lub wyrażenie przymkowe: ‘człowiek bardzo dobry, serdeczny’ to *człowiek dusza*; *dobra, poczciwa dusza* – *добрая душа*; *душа нараснашку* – *alma bendita*; *buen alma*; *alma de dios*; *buen corazon*; *złote serce* – *золотое сердце* – *corazon de oro*; *człowiek wielkiego serca / o wielkim sercu* – *человек большого сердца* – *gran corazon*; *corazon bien nacido* (dosł. *serce dobrze urodzone*). ‘Serce zdrowe, bijące regularnie’ to *serce jak dzwon* – *сердце как колокол*, natomiast hiszpański frazeologizm *de corazon sano* (dosł. *o zdrowym sercu*) oznacza ‘kogoś szlachetnego i uczciwego’. W języku hiszpańskim popularne są także frazeologizmy: ‘człowiek silny fizycznie i psychicznie’ – *de corazon entero* (dosł. *o silnym, mocnym sercu*), ‘człowiek śmiały, odważny’ – *alma bien puesta* (dosł. *dusza dobrze umieszczona*), ‘ktoś, kto ma miękkie serce’ – *de corazon blando*; *corazon de mantequilla de Soria* (dosł. *serce jak masło z Sorii*; Soria to prowincja w Hiszpanii słynąca z wyrobu masła), ‘człowiek płacziwy, nadwrażliwy’ – *de corazon tierno* (dosł. *o płacziwym sercu*), ‘człowiek, który chodzi smutny’ – *alma en pena* (dosł. *dusza pogrążona w cierpieniu*). Język hiszpański posiada duży zasób wyrażań frazeologicznych opisujących negatywne cechy człowieka. Przeważają tutaj wyrażenia z komponentem *dusza* (*alma*): ‘złoczyńca, niegodziwiec, łajdak’ – *alma de caballo* (dosł. *dusza konia*); *alma atravesada* (dosł. *dusza fałszywa*), ‘egoista’ – *alma de embudo* (*embudo* – *oszustwo*), ‘głupiec, półgłówek’ – *alma de cantaro* (*cantaro* – *dzban*), ‘człowiek pozbawiony uczuć’ – *alma de chopo* (*chopo* – *topola, strzelba*). Popularne w języku hiszpańskim są

¹⁰ А. Вежбицкая: *Язык, культура, познание*. Москва 1996, s. 33.

imiona biblijne, np. Kain i Judasz ‘złoczyńca, grzesznik’ – *alma de Cain*; *alma de Judas*, frazeologizm *mas negro que el alma de Judas* (dosł. *bardziej czarny niż dusza Judasza*) oznacza ‘czuć się podle, gorzej być nie może’, natomiast frazeologizm *falso como / mas falso que el alma de Judas* (dosł. *falszywy / bardziej fałszywy niż dusza Judasza*) opisuje ‘człowieka fałszywego, podstępnego, zdrajcę’. Z kolei ‘człowiek zły’ to *mal corazon* (dosł. *złe serce*), ‘ktoś oschły, bezduszny’ – *de corazon duro* (dosł. *o twardej sercu*), ‘człowiek okrutny’ – *corazon de chacal / de fiera / de hiena / de tigre / de leon* (dosł. *serce szakala / bestii / hieny / tygrysa / lwa*), podczas gdy w języku polskim frazeologizm *lwie serce* oznacza ‘człowieka odważnego’. Antonimem ostatniego, mającym znaczenie ‘tchórzliwe usposobienie’, jest polski i rosyjski frazeologizm *zajęcze serce* – *заячья душа*, któremu odpowiada hiszpański zwrot *tener menos alma que un mosquito* (dosł. *mieć mniej duszy niż komar*). „Centralna postać w grupie, osoba towarzyska” określana jest podobnie w tych trzech językach: *dusza towarzystwa* – *душа общества* – *alma de la sociedad*; ‘ten, kto łatwo zdobywa czyjeś względy, uczucia’ to *zdobywca / pogromca / pożeracz serc* – *покоритель сердец / сердоцед* – *el rompecorazones* (dosł. *ten, kto łamie serca*) (w języku polskim nie istnieje złożenie typu *сердоцед*, *el rompecorazones*). Interesujące są rosyjskie wyrażenia *чернильная душа*, *бумажная душа* oznaczające ‘biurokrate, formalistę’, które należy uznać za idiomatyzmy.

Zwroty frazeologiczne, wyrażające charakterystykę subiektu, zawierają przeważnie omówione wyżej wyrażenia, które łączą się odpowiednio z czasownikami *mieć* (*duszę, serce*) – (*у кого-то есть* (*душа, сердце*) – *tener* (*alma, corazon*). W ten sposób ‘człowieka dobrego, szlachetnego, serdecznego’ opisujemy za pomocą frazeologizmów: *mieć wielkie serce* – *у кого-то большое сердце* – *tener mucho corazon*; *mieć serce jak na dłoni* – *у кого-то душа напальцу* – *tener / llevar el corazon en la mano / las manos* (dosł. *nosić serce na rękę / rękach*), *tener el corazon bien puesto / en su sitio*, *tener el corazon que no le cabe en el pecho* (dosł. *mieć serce, które nie mieści się w piersi*). Ponadto do charakterystyki ‘człowieka wytrzymanego, śmiałego, zrównoważonego’ używa się w języku hiszpańskim frazeologizmów *tener mucha alma* (dosł. *mieć dużo duszy*), *tener mas alma que un caballo* (dosł. *mieć więcej duszy niż koń*). ‘Być bezlitosnym, pozbawionym uczuć’ to *nie mieć serca* – *у кого-то нет сердца* – *no tener alma / corazon*; *mieć serce z kamienia* – *сердце обросло мохом* – *tener corazon de bronce / de acero / de hierro* (dosł. *mieć serce z brązu / ze stali / z żelaza*); ostatni frazeologizm hiszpański odnosi się także do ‘człowieka silnego, nieugiętego’. Przy modyfikacji ekspresywnej w znaczeniu ‘przecież nie mam serca z kamienia’ używane są frazy: *Serce nie kamień!* – *Сердце не камень!* – *No tengo el corazon de bronce!*

Trudno jest znaleźć polskie i rosyjskie ekwiwalenty następujących frazeologizmów hiszpańskich: '1. być odważnym, mieć poczucie godności, 2. nie być obojętnym, nieczułym' – *tener su alma en su almario / en sus carnes / en su cuerpo* (dosł. *mieć duszę w swojej szafie / w swoim ciele*), '1. być obojętnym, nieczułym, 2. być powolnym, słabym' – *bailar el alma en el cuerpo, pasearse el alma por el cuerpo* (dosł. *tańczy, spaceruje dusza w ciele*); 'być szczerym, bezpośrednim' – *escaparse el alma por la boca* (dosł. *wymyka się dusza na usta*). Wśród polskich frazeologizmów charakteryzujących za idiomatyzmy można uznać połączenia *mieć rogatą duszę* 'być hardym, nieustępliwym' oraz *nie mieć Boga w sercu* 'być bezwzględny, bezlitosny' (bliski odpowiednik w języku rosyjskim to *креста на ком нет*).

2. Frazeologizmy z komponentami *dusza*, *serce* wyrażają stany psychiczne i fizyczne, przeważnie o dużym natężeniu. Uczucie strachu opisują następujące frazeologizmy: *mieć duszę na ramieniu* (rzadziej – *dusza poszła w pięty / siedzi w piętach*) – *душа ушла в пятки / душа в пятках у кого-то* – *con el alma en los pies* (dosł. *z duszą w stopach*), *tener el alma en la boca / en los dientes* (dosł. *mieć duszę w ustach / między zębami*), *con el alma en un hilo* (dosł. *z sercem na nitce, sznurku*), *quedar sin alma en su almario* (dosł. *zostać bez duszy w swojej szafie*); *mieć serce w gardle, serce podchodzi do gardła* – *tener el corazon en la garganta*; *serce drży* (łomocze, trzepocze) – *сердце колотится* – *subirse a uno el corazon a la boca* (dosł. *serce wchodzi do ust*); *dusza / serce zamiera* – *душа обмирает, сердце обрывается (отрывается, падает), сердце закатилось* – *con el corazon metido en un puno* (dosł. *z sercem włożonym do garści*), *con el corazon tamanito* (dosł. *z sercem zmieszany, zbitym z tropu*); *mrozić krew w sercu / w żyłach* – *леденить сердце* – *helarse a uno el corazon* (dosł. *serce komuś zamarza*).

Smutek, rozpacz i cierpienie wyrażają frazeologizmy: *dusza / serce boli kogoś* – *душа / сердце болит у кого-то* – *doler a uno en el alma / en el corazon*; *serce pęka / ściska się / kraje / krwawi* – *душа / сердце разрывается на части / надрывается / перевертывается, сердце сжалось / щемит / обливается кровью* – *tener el alma hecha un nudo* (dosł. *mieć duszę zawiązaną na węzeł*), *caerse (irse) el alma al suelo* (dosł. *dusza upada, idzie na ziemię*), *partirse a uno el alma* (dosł. *dusza rozbija się komuś*), *caerse a uno el corazon a pedazos* (dosł. *serce rozpada się na kawałki*); *komuś jest ciężko na duszy, mieć kamień na duszy* – *кому-то тяжело на душе / на сердце, у кого-то камень на душе / на сердце* – *con un peso en el alma* (dosł. *z ciężarem w sercu*), *llevar el corazon en el puno* (dosł. *nosić serce w garści*).

Ciekawe są frazeologizmy w języku polskim i rosyjskim *coś kogoś gryzie* – *кошки скребут на душе / на сердце у кого-то, у кого-то скребет*

на душе / на сердце oraz душа / сердце не на месте у кого-то w znaczeniu ‘ktoś jest nieswój, chodzi smutny, nie w humorze’, z kolei ‘stan silnego dyskomfortu psychicznego’ oddają frazeologizmy *przeżywać istne piekło* (Karolak podaje również *mieć / czuć piekło w duszy / w sercu*) – у кого-то ад кромешный на душе / на сердце. W języku polskim i rosyjskim uczucia negatywne *wkradają się do duszy / do serca – закрадываются в душу / в сердце*, natomiast uniwersalne dla wyrażania uczuć negatywnych i pozytywnych są w tych językach połączenia *ogarniać / napęłniać czyjaś duszę / serce – охватывать душу / сердце, подступать / подкатывать под сердце / к сердцу*. Rosyjski frazeologizm *закрыть / занереть душу на замок* odpowiada polskiemu *zamknąć się w sobie, w swojej skorupie*.

Godne uwagi są rosyjskie frazeologizmy, w których komponent *serce* oznacza ‘gniew, złość’, np. *держатъ / иметь сердце на кого-то* ‘gniewać się, złościć się na kogoś’; *сорвать сердце на ком-то* ‘wyładować na kimś gniew, złość’; *сердце отходит у кого-то* ‘gniew, złość mija komuś’.

Z opisem ulgi związane są następujące frazeologizmy: *комуś zrobiло się лżej на души / серцу; камень spadł комуś z serca – отлегло / отошло от души / от сердца; камень с души / с сердца свалился – dilatar / ensanchar el alma / el corazon* (dosł. *rozszerzać / powiększać duszę / serce*); *volver a uno el alma al cuerpo* (dosł. *dusza wraca do ciała*), ponadto istnieje rosyjskie połączenie *воспрянуть душой / духом* mające znaczenie ‘nabrać otuchy’. Z radości *serce skacze – выиграла душа / сердце – bailar / brincar a uno el corazon* (dosł. *serce комуś tańczy / skacze*).

Za idiomatyczne w języku hiszpańskim można uznać frazeologizmy: *estar / quedar como el alma de Garibay* (dosł. *być jak dusza Garibaya*); *estar como un alma perdida en un melonar* (dosł. *być jak dusza zgubiona w stepie*) o znaczeniu ‘wahać się, być niepewnym’; *tener el alma parada* (dosł. *mieć nieczynną duszę*) ‘osłupieć, zdębieć’; *bailar a uno el alma en los ojos, salirse a uno el alma por los ojos* (dosł. *dusza tańczy w czyichś oczach, dusza wychodzi przez oczy*) ‘nie umieć skrywać swoich uczuć, mieć wszystko wypisane na twarzy’.

Jeżeli chodzi o stany fizyczne, frazeologizmy z komponentami *dusza, serce* opisują przeważnie stan zmęczenia, chorobę lub śmierć: ‘być bardzo zmęczonym, wyczerpanym’ *paść bez duszy – душа / дух von у кого-то – no poder con su alma* (dosł. *nie móc ze swą duszą*); *ehar el corazon por la boca / por los ojos* (dosł. *wyrzucać serce przez usta / oczy*); ‘o człowieku słabym, bardzo chorym’ mówimy *ledwo się w kimś duch kołacze – в чём душа только держится, еле-еле душа в теле* (posp.).

Śmierć opisują frazeologizmy: *wyzionąć duszę / ducha – выдохнуть душу; oddać duszę Bogu – отдать богу душу – dar / entregar / rendir el alma a dios*. W języku polskim występuje dodatkowo połączenie *wypłakać duszę* ‘umrzeć ze zmartwienia’.

Niekorzystny stan finansowy obrazują frazeologizmy: *nie mieć grosza przy duszy* – *не иметь за душой ни гроша* / *konejku* – *no tener ni cinco* / *perrachica* (dosł. *nie mieć nawet monety pięciocentymowej*).

3. Trzecia grupa zawiera frazeologizmy, opisujące kontakty interpersonalne. Są to związki wyrazowe, za pomocą których wyrażane są uczucia, rozumiane jako stany kauzowane: *zdobyć / podbić czyjeś serce* – *завладеть чьим-то сердцем, покорить чье-то сердце* – *robar a uno el alma / el corazon* (dosł. *skraść komuś duszę / serce*); *złamać komuś serce* – *разбить чье-то сердце* – *clavar(se) una cosa en el corazon* (dosł. *wbić komuś gwóźdź w serce*); *ująć kogoś za serce* – *войти в чью-то душу / сердце* – *atravesar a uno el corazon* (dosł. *rzucić urok na czyjeś serce*); *kochać kogoś całą duszą / całym sercem* – *не чаять души в ком-то* – *llevar a uno en el alma* (dosł. *nosić kogoś w duszy*).

Pełne zaufanie wyrażają frazeologizmy: *otworzyć przed kimś swoje serce* – *излить / ответить / распахивать / раскрыть / выварачивать душу перед кем-то* – *abrir a uno su alma / su corazon, declarar su corazon, abrir / descubrir a uno su pecho* (*el pecho* dosłownie znaczy ‘piers’, klatka piersiowa’, natomiast przenośnie ‘dusza, serce’).

W języku hiszpańskim brak jest odpowiednika frazeologizmów *wchodzić z butami do czyjeś duszy* – *лезть в чью-то душу сапогами* w znaczeniu ‘wdzierać się w czyjeś życie, sprawy osobiste’, podobnie jak w przypadku frazeologizmów *stać nad kimś jak kat nad dobrą duszą* – *стоять / торчать над душой у кого-то* w znaczeniu ‘stać przy kimś uporczywie’.

W omawianej grupie istnieje wiele rosyjskich frazeologizmów z komponentami *dusza*, *serce*, dla których trudno znaleźć ekwiwalenty w porównywanych językach z zachowaniem tych komponentów: *тянуть / выматывать душу из кого-то* ‘wiercić komuś dziurę w brzuchu’; *прийтись по душе / по сердцу* ‘przypaść do gustu’; *положить душу за кого-то* ‘oddać za kogoś życie’; *взять / брать / принять что-то на свою душу* ‘wziąć coś na sumienie’; *отпустить душу на покой* ‘dać komuś spokój’; *брать / принимать грех на душу, хватать греха на душу* ‘brać grzech na sumienie’; *кривить душой* ‘być nieszczerym, kręcić’.

W języku hiszpańskim idiomatyzmami okazują się połączenia: *meter a uno el corazon en un puno* (dosł. *wkładać komuś serce do garści*) ‘napawać kogoś lękiem’; *meterse en el corazon a uno* (dosł. *wciskać się do czyjegoś serca*) ‘szukać drogi do czyjegoś serca’; *herir el corazon sin romper el jubon* (dosł. *ranić serce bez podarcia kubraka*) ‘obrazić kogoś, dotknąć niezauważalnie dla innych’.

W porównywanych językach uniwersalny jest frazeologizm mający znaczenie ‘być gotowym na wszystko, za wszelką cenę osiągnąć cel’ – *sprzedać duszę diabłu* – *продать душу чьпты* – *dar el alma al diablo*.

4. Wśród frazeologizmów określających sposób czynności lub intensywność stanu, a więc występujących w funkcji okolicznikowej, najbardziej charakterystyczne są połączenia: *duszą i ciałem* – *душой и телом* – *en cuerpo y alma*; *całym sercem i całą duszą* – *от всего сердца, от всей души, всей душой, всему фибраму души* – *con toda el alma, de todo corazón, con mil almas* (dosł. *tyśiącem dusz*), *con el alma y la vida* (dosł. *duszą i życiem*); w *głębi duszy / serca* – *в глубине души / сердца* – *en el fondo del alma, en lo hondo de corazón*; z *ręką na sercu* – *положа руку на сердце* – *con el corazón en la mano* (dosł. *z sercem na rękę*), przy czym znaczenie ‘szczerze, otwarcie’ posiadają również frazeologizmy *no душам* – *al alma*. Jedynie w języku rosyjskim istnieje tautologiczny związek frazeologiczny oznaczający ‘w pełnej zgodzie, harmonii’ – *душа в душе* (np. *жить душа в душе*).

Warto zwrócić uwagę na ekspresywne frazeologizmy ze znaczeniem woluntaryjnym, np. stanowiące zachętę do zabawy, radości: *Hulaj dusza!*, *W górę serca!* – *Arriba ese corazón!* oraz *Su alma en su palma!* w znaczeniu ‘to jego sprawa, niech robi, co chce’.

Przeanalizowane w niniejszym artykule frazeologizmy wydają się uniwersalne, ponieważ ogólny obraz – obraz człowieka – nie może obyć się bez komponentów *dusza, serce*. Znajdujemy jednak idiomatyzmy, które odbijają różnice w mentalności i obyczajowości poszczególnych narodów. Większa różnorodność frazeologizmów z komponentem *dusza* występuje w językach rosyjskim i hiszpańskim, w języku polskim chętniej używamy wyrazu *serce*. Dla języka hiszpańskiego charakterystyczne jest stosowanie nazw takich części ciała, jak: usta, oczy, nogi (stopy), ręka, garść, klatka piersiowa, oraz częste używanie nazw własnych, np. Judas, Cain, Soria, Garibay, nazw koloru, np. czarny, dodatkowych lokalizatorów typu ziemia, podłoga, step, licznych czasowników ruchu, dzięki czemu frazeologizmy stają się bardziej obrazowe.

Starałam się ukazać głównie ekwiwalenty frazeologiczne o pełnej lub niepełnej ekwiwalencji w planie leksykalnym. Z pewnością warto byłoby podjąć badania nad ekwiwalencją gramatyczną. Intrygujący wydaje się również opis fraz z komponentami *dusza, serce*, będących sentencjami, które nie zostały tutaj przeanalizowane, np. *Serce nie kłamie* – *Сердце чует правду* – *El corazón no es traidor* (dosł. *serce nie jest zdrajcą*). Można byłoby również dokonać konfrontacji zaktualizowanych związków frazeologicznych czy ich kontaminacji w poszczególnych językach (np. *Znane Polki otwierają serca i portfele* – tytuł z okładki czasopisma).

Dzięki frazeologizmom abstrakcyjne cechy, pojęcia, stany wewnętrzne, różne czynności i zdarzenia postrzegane są jako konkretne i namacalne. Według J. Ortegi y Gaseta pewne obiekty są nie tylko trudne do nazwania,

ale trudne teŝ do myślenia, wyobraŝania¹¹. Wówczas sięgamy po frazeologizmy – warstwa metaforyczna pozwala nam bowiem nie tylko wyrazić pewne stany i zjawiska językowo, ale również pomaga myśleć o nich w konkretnych kategoriach. Jest to jeden z mechanizmów składających się na językowy obraz świata. Językowy obraz świata ma charakter narodowy.

¹¹ X. Ортега-и-Гассет: *Две великие метафоры*. В: *Теория метафоры*. Ред. Н. Арутюнова, М. Журина. Москва 1990, s. 75.

Małgoŝata Borek

**Фразеологизмы с компонентами душа и сердце
в польском, русском и испанском языках**

Р е з ю м е

Автор статьи пытается показать, что фразеологизмы с компонентами *душа* и *сердце* широко употребляются не только в славянских, но и в других языках, например в испанском. Хотя общая картина человека не может обойтись без компонентов *душа* и *сердце*, в каждом из анализируемых языков обнаруживаются идиомы, характерные только для него. В *статье* рассматриваются следующие группы фразеологизмов:

- 1) фразеологизмы, характеризующие лицо;
- 2) фразеологизмы, выражающие психическое и физическое состояние;
- 3) фразеологизмы, связанные с общением людей;
- 4) фразеологизмы, выражающие способ действия или интенсивность состояния.

Автор высказывает мысль, что благодаря фразеологизмам мы можем не только говорить об абстрактных понятиях и явлениях, но также думать о них в конкретных категориях. Это один из механизмов, составляющих языковую картину мира.

Małgoŝzata Borek

***Soul and heart components of polish, russian, and spanish idioms
– a comparative approach***

Summary

The present paper presents evidence that idioms containing the components *soul* and *heart* are as frequent in other languages (e.g. Spanish) as they are in Slavonic languages. It appears that such idioms are essential for conveying the image of a human being, irrespective of the language. However, each the analysed linguistic systems has its own range of idioms which is characteristic of this particular language. This study focuses on the following groups of idioms:

- 1) idioms describing a human being;

- 2) idioms denoting mental and physical state;
- 3) idioms referring to interpersonal relations; and
- 4) idioms describing the manner of performing the activity or the intensity of a given state.

The author of the article emphasises that idioms enable us not only to talk about abstract concepts and phenomena, but also to think about them in terms of specific notions. This is regarded as one of the mechanisms shaping the linguistic image of the world.